

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA BLOCKCHAIN KAPITAL BOZORIDA RAQOBATNI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA

Oltiboyeva Dilrabo Isroil qizi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya Mazkur tezisdagi raqamli texnologiyalar va blockchain tizimining kapital bozorida raqobatni rivojlantirishdagi o'rnini va istiqbollari tahlil qilinadi. Innovatsion yondashuvlar orqali bozorning shaffofligi, likvidligi va investitsion jozibadorligi oshirilishi mumkinligi muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Kapital bozori, raqamli texnologiyalar, blockchain, investitsiyalar, raqobatbardoshlik.

Annotation: This thesis analyzes the role and prospects of digital technologies and blockchain systems in enhancing competition in the capital market. It discusses how innovative approaches can improve market transparency, liquidity, and investment attractiveness.

Key words: Capital market, digital technologies, blockchain, investments, competitiveness.

Аннотация: В данной статье анализируется роль и перспективы цифровых технологий и блокчейн-системы в развитии конкуренции на рынке капитала. Обсуждается, как инновационные подходы могут повысить прозрачность, ликвидность и инвестиционную привлекательность рынка.

Ключевые слова: Рынок капитала, цифровые технологии, блокчейн, инвестиции, конкурентоспособность.

Kapital bozori mamlakat iqtisodiyotining asosiy bo'g'inlaridan biri bo'lib, uning samaradorligi bevosita raqobat muhitining rivojlanishiga bog'liq. Raqamli texnologiyalar va blockchain tizimlari zamonaviy kapital bozorida shaffoflikni ta'minlash, operatsion xarajatlarni qisqartirish va likvidlikni oshirish orqali muhim omil sifatida qaralmoqda. Bugungi kunda dunyo bo'ylab kapital bozorlari innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali raqobatbardoshlikni oshirishga harakat qilmoqda. Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar va blockchainning kapital bozorida raqobatni rivojlantirishdagi o'rnini va istiqbollari tahlil qilinadi.

Kapital bozorida raqobat muhitining rivojlanishi. Kapital bozori – bu moliyaviy vositalarning (aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlar) sotib olinishi va sotilishi amalga oshiriladigan bozor bo'lib, uning samaradorligi raqobat darajasiga bog'liq. Yuqori raqobat muhitiga ega kapital bozori investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratib, bozorga yangi ishtirokchilarni jalb etish imkonini beradi.

- Kapital bozorining samaradorligi va investitsion jozibadorligi bevosita raqobat darajasiga bog'liq.
- Raqobatning yuqori bo'lishi bozor ishtirokchilari uchun yanada qulay shart-sharoitlarni yaratishga xizmat qiladi.
- O'zbekistonda kapital bozori raqobatini oshirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlar.

Raqamli texnologiyalar va blockchain tizimining ahamiyati. Raqamli texnologiyalar – bu kapital bozorida ma'lumotlarni qayta ishlash, tranzaksiyalarni tezlashtirish va investitsion operatsiyalarni avtomatlashtirishga xizmat qiluvchi zamonaviy innovatsiyalar hisoblanadi. Blockchain esa markazlashmagan (decentralized) tizim bo'lib, u tranzaksiyalar shaffofligi va xavfsizligini oshirishga yordam beradi.

- Raqamli texnologiyalar kapital bozorida tezkor va ishonchli operatsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi.
- Blockchain tizimi tranzaksiyalarning shaffofligini oshirish va ma'lumotlarni buzib bo'lmasligini ta'minlash orqali investorlarning ishonchini kuchaytiradi.
- Dunyodagi yirik fond birjalari va moliyaviy institutlarda blockchain texnologiyasining qo'llanilishi.

Blockchain – bu markazlashmagan (decentralized) va tarqatilgan (distributed) ma'lumotlar bazasi bo'lib, unda tranzaksiyalar bloklar shaklida saqlanadi. Ushbu bloklar o'zaro bog'langan bo'lib, ma'lumotlarni o'zgartirish yoki buzish deyarli imkonsiz bo'ladi. Kapital bozorida blockchain texnologiyasi qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq operatsiyalarni shaffof, xavfsiz va tezkor amalga oshirish imkonini beradi.

1. Blockchain kapital bozorida raqobatni qanday rivojlantiradi?

Shaffoflik va ishonchlilikni oshiradi

- Kapital bozorida firibgarlik va manipulyatsiya xavfini kamaytiradi.
- Hamma ishtirokchilar uchun tranzaksiyalarni real vaqt rejimida kuzatish imkonini yaratadi.
- Investorlarning bozorga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi

- Oraliq vositachilarga (broker, kliring markazi, markaziy depozitar) ehtiyojni kamaytiradi.
- Qimmatli qog'ozlar va aktivlarni sotib olish, sotish va saqlash jarayonlarini avtomatlashtiradi.

Tranzaksiyalar tezligini oshiradi

- Blockchain asosida ishlovchi tizimlar an'anaviy bank yoki kliring tizimlariga qaraganda tezkorroq ishlaydi.
- Smart-kontraktlar orqali investorlar avtomatlashtirilgan shartnomalar tuzishi

mumkin.

Kapital bozorida tokenizatsiya imkoniyatini yaratadi

- Real aktivlarni (ko'chmas mulk, kompaniya aksiyalari, obligatsiyalar) raqamli tokenlar shaklida chiqarish imkonini beradi.

- Investorlar uchun yangi moliyaviy instrumentlar paydo bo'lishiga yo'l ochadi.

Global investorlarga kirish imkoniyatini yaratadi

- Mahalliy va xorijiy investorlar uchun bozorga kirishni osonlashtiradi.

- Investorlarning geografik chegaralarini bartaraf etadi va xalqaro kapital oqimini oshiradi.

1. Blockchain asosida kapital bozorini rivojlantirish bo'yicha jahon tajribasi

- **Nasdaq Linq** – Nasdaq birjasi blockchain orqali qimmatli qog'ozlarni ro'yxatdan o'tkazish va ularga egalik huquqini boshqarish imkonini yaratdi.

- **Switzerland SIX Digital Exchange** – Shveysariyada raqamli aktivlar savdosi uchun blockchain asosida ishlovchi platforma joriy etildi.

- **Santander Bank** – Obligatsiyalar chiqarish jarayonida blockchain texnologiyasidan foydalandi.

2. O'zbekistonda blockchain texnologiyasini kapital bozoriga joriy etish istiqbollari

- Raqamli aktivlar va tokenizatsiya bo'yicha qonunchilik bazasini takomillashtirish.

- Mahalliy fond birjalarida blockchain asosida ishlovchi platformalarni joriy etish.

- Investorlar va kompaniyalar uchun raqamli aksiyalar va obligatsiyalar chiqarish imkoniyatlarini kengaytirish.

Kapital bozorida raqamli texnologiyalar va blockchain joriy etishning afzalliklari. Raqamli texnologiyalar va blockchain kapital bozorining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi vositalar hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar orqali bozorning ochiqligi, likvidligi va investitsion jozibadorligi oshadi.

- **Shaffoflik:** Ma'lumotlarning markazlashmagan holda saqlanishi investorlar uchun ishonch muhitini yaratadi.

- **Likvidlikning oshishi:** Blockchain asosida aktivlarni tokenizatsiya qilish orqali investitsion operatsiyalarni soddalashtirish.

- **Xarajatlarni kamaytirish:** O'rta vositachilarning kamayishi natijasida tranzaksiya xarajatlarining pasayishi.

Xulosa, Blockchain texnologiyasi kapital bozorida raqobatni rivojlantirish uchun samarali vosita hisoblanadi. U shaffoflikni oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, global investorlarga kengroq imkoniyat yaratish va bozorning likvidligini oshirish imkonini beradi. O'zbekiston kapital bozorini raqamlashtirishda blockchain texnologiyalaridan foydalanish mamlakatning investitsion jozibadorligini oshirishga

xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalar va blockchain kapital bozorida raqobatni rivojlantirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Ular bozor ishtirokchilari uchun shaffoflikni oshirish, operatsion xarajatlarni kamaytirish va investitsiyalar oqimini kengaytirish imkoniyatini yaratadi. O‘zbekiston kapital bozorida ham raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali xalqaro investorlarni jalb etish va bozor samaradorligini oshirish mumkin. Kelgusida raqamli moliyaviy infratuzilmani yanada rivojlantirish orqali kapital bozorida raqobat muhitini mustahkamlash strategik vazifa sifatida belgilanishi lozim.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. — <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
2. Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business, and the World. Penguin Publishing Group.
3. Buterin, V. (2014). A Next-Generation Smart Contract and Decentralized Application Platform. Ethereum White Paper. — <https://ethereum.org/whitepaper>
4. World Economic Forum (2020). The Future of Financial Infrastructure: An Ambitious Look at How Blockchain Can Reshape Financial Services.
5. Nasdaq (2017). Blockchain for Capital Markets: The Promise and the Reality. Nasdaq Research Report.
6. Peters, G. W., & Panayi, E. (2016). Understanding Modern Banking Ledgers through Blockchain Technologies: Future of Transaction Processing and Smart Contracts on the Internet of Money.
7. Pilkington, M. (2016). Blockchain Technology: Principles and Applications. Research Handbook on Digital Transformations.
8. Swan, M. (2015). Blockchain: Blueprint for a New Economy. O'Reilly Media.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Kapital bozorini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlari va qonunchilik hujjatlari.
10. O‘zbekiston Respublikasi Kapital bozorini rivojlantirish agentligi (2023). Kapital bozorini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari va istiqbollari.